

Говор високог представника и специјалног представника ЕУ Валентина Инцка “БиХ између Дејтона и Европе: тренутни и будући изазови” француски Институт за међународне однl

Даме и господо, <?xml:namespace prefix = o ns = "urn:schemas-microsoft-com:office:office" />

Дозволите ми да прво захвалим француском Институту за међународне односе што је осигурао форум за данашњи дијалог.

Ова дискусија организована је у правом тренутку, јер је Босна и Херцеговина тренутно суочена са једном од најозбиљнијих криза од завршетка рата, када се темељи државе и њен уставни поредак доводе у питање. Седам мјесеци након општих избора, ни даље нема владе на државном нивоу, а напредовање према пуној евро–атлантској интеграцији у потпуности је обустављено. Много тога ће зависити од развоја ситуације у наредним мјесецима.

Шта је функционисало, а шта није

У овој ситуацији, право је вријеме и да међународна заједница

сагледа напоре које улаже у БиХ на имплементацији мира и изградњи државе.

Динамика послеријатног неуравнотеженог опоравка ове земље – и напора које је улагала међународна заједница у циљу олакшања и пружања подршке овом опоравку – комплексна је, али разумљива.

Босна и Херцеговина је остваривала добре помаке када је Паришко-дејтонски мировни споразум **спровођен**. Међународна заједница, која је дјеловала преко динамичног и одлучног OHR-а, спречавала је повреде Мировног споразума и наметала спровођење његових одредби. У случајевима када ове одредбе нису давале рјешења за задатак одржавања једне модерне демократије, међународна заједница је тражила начин да дође до договора међу домаћим странама у циљу допуњавања или проширивања послеријатног споразума.

Прије пет година, након једног континуираног периода када је оствариван успјех, логичан корак је био да се одговорност за окончање послеријатног опоравка и евро–атлантске интеграције преда у руке домаћих изабраних политичара.

Околности у то вријеме су обећавале. Повратак избјеглица је већ имао замах који се чинио незаустављивим, неколико година стварног економског раста почело је да подиже животни стандард, а структуралне реформе – укључујући реформу одбране, правосуђа и фискалног система – почеле су да дају Босни и Херцеговини институције и капацитете за одржавање једне модерне европске демократије.

Међутим, данас смо у ситуацији када се темељи државе и њен уставни поредак стално оспоравају, када странке нису у стању да постигну договор око кључних реформи које ће помоћи да се заустави драматично назадовање и поново крене са евро–атлантском интеграцијом, када седам мјесеци након одржавања општих избора Савјет министара БиХ још није оформљен, а огорченост јавности због растућег криминала,

корупције и сиромаштва довело је цјелокупно политичко лидерство на опасно лош глас. Једноставно, ми смо данас у вјероватно најдубљој политичкој кризи у Босни и Херцеговини од потписивања Дејтонског споразума.

Овај разочаравајући исход не значи да Босна и Херцеговина не може да функционише ни под каквим условима, нити значи да се међународна заједница мора поново ангажовати на исти начин као и раније, нити да земља мора остати као нека врста међународног штићеника.

Али, потребна је политичка воља домаћих страначких лидера за компромис и постизање рјешења која су истински у интересу народа. Међународна заједница може помоћи у овоме, али је одговорност на домаћим лидерима.

Прошли успјеси у БиХ имали су једну заједничку црту: кад год су домаћи политички фактори жељели да спроводе послеријатни споразум на конструктиван начин постизали су значајне помаке. Исто тако смо имали више успјеха када је постојао пуни консензус унутар међународне заједнице о даљем начину дјеловања.

А заједничка тема свих прошлих неуспјеха је то да када су домаћи политички фактори жељели да користе послеријатни политички договор као инструмент опструкције, заустављали су даљи напредак.

Оно што *не смијемо да урадимо* је да покушамо да оперемо руке од овог проблема – зато што би то значило одбацити вриједну инвестицију и замијенити је опасном неизвјесношћу.

Нити треба да покушавамо да се претварамо да проблем не постоји.

Проблем постоји и међународна заједница, прије свега Европска унија, тренутно прилагођава своју структуру како би појачала своју ефикасност и допринијела рјешавању проблема.

Дјелотворан ангажман ЕУ

Због тога сам охрабрен припремама које су увелико у току за успостављање појачаног присуства Европске уније у Босни и Херцеговини.

Вјерујем да смо на правом путу да Европској унији дамо максималну ефикасност у околностима које се стално мијењају. Посебно сам охрабрен чињеницом да је тежиште стављено на дефинисање одговарајућег сета механизма који ће бити на располагању новом представнику ЕУ како би спријечио мали број политичара у Босни и Херцеговини да коче напредак велике већине грађана. То наравно не би промијенило укупну политику ЕУ сарадње и давања позитивних подстицаја БиХ да убрза свој пут ка чланству у ЕУ.

Међутим, док је са једне стране добро имати договорен сет прилагођених механизма, такође мора постојати спремност да се расположиви механизми користе ако постоје јасни покушаји оспоравања Дејтонског споразума и темеља државе. Вјерујем, на примјер, да би сада, када су државне институције, владавина права и многи успјеси постигнути током 15 година имплементације мира изложени нападима, те уз постојећу пријетњу једностраним референдумом једног дијела земље усмјереним против државе, требало употријебити рестриктивне мјере. Слаб или никакав одговор Европске уније никоме неће донијети користи – барем не самој Европској унији.

Такође, вјерујем да је континуирано присуство EUFOR-а са извршним мандатом од кључног значаја. Са оперативног становишта, то значи да ће ЕУ осигурати сигурно и стабилно окружење. То такође значи да ће грађани БиХ јасно увидјети да Европска унија испуњава своја обећања и прелази са ријечи на конкретна дјела.

Европска унија је још од Дејтона један од кључних, централних фактора опоравка Босне и Херцеговине, као највећи инвеститор, највећи трговински партнер, те водећи извор стручног техничког

знања. Од када је Европским партнерством и Споразумом о стабилизацији и придруживању дефинисана свеукупна социјална, политичка, правна и економска путања развоја БиХ, успјешан ангажман ЕУ није само пожељан – он је од пресудног значаја.

Ограничења двојне функције

Такозвана двојна функција, под којом један званичник истовремено обавља дужности специјалног представника ЕУ и високог представника, получила је много позитивних резултата од када је овај систем уведен 2002. године. Између осталог, осигурала је висок степен усаглашености ставова ЕУ и међународне заједнице у цјелини – изузев, наравно, у оним ријетким приликама када се високи представник и специјални представник ЕУ није слагао сам са собом (смијех).

Али, двојна функција је имала и своја ограничења – нарочито тамо гдје је дошло до неспојивости улоге високог представника (са извршним овлашћењима фокусираним на имплементацију Дејтона) и улоге специјалног представника ЕУ (са мандатом који претпоставља у потпуности функционалне домаће босанскохерцеговачке власти).

Историјски одговор био је да се овај аранжман посматра као флексибилан и промјењив, а не фиксан. Величина ОНР-а и његов буџет су драстично смањени од 2004. године. У исто вријеме је појачана улога Канцеларије специјалног представника ЕУ, будући да се основни програм домаћег политичког дјеловања све више заснива на процесу стабилизације и придруживања умјесто на имплементацији Дејтона.

Међутим, сада је постало јасно да је релативна промјена тежишта унутар система двојне функције већ досегла свој максимум, те да је стога неопходна суштинска, темељна реорганизација.

У идеалном сценарију, који се прије пет година чинио наомак руке, раздвајање ових функција остварило би се укидањем ОНР-а

када би се установило да његова функција више није неопходна.

Нажалост, године опструкције, безобзирне националистичке реторике и озбиљних административних, социјалних и економских криза (а све се то посебно интензивирало у посљедњих шест мјесеци) значиле су застој напретка у предусловима за затварање ОНР-а и, штавише, показале да ОНР и даље представља неопходно упориште политичкој стабилности и институционалној функционалности Босне и Херцеговине.

Успостављање ојачаног присуства ЕУ и одржавање ОНР-а као засебне организације подразумијева да се сада могу водити двије различите, али комплементарне операције. Вјерујем да та комбинација – различите, али комплементарне и такве да једна другој пружају подршку – може да донесе оптималну ефикасност.

ОНР и ојачана канцеларија ЕУ могу радити у тандему како би поништили негативни тренд из посљедњих пет година, и надам се блиској сарадњи са новим шефом делегације, када буде именован.

Тежиште ОНР-а

ОНР ће се сада моћи усредсредити на спровођење задатака везаних за Дејтон, које му је у мандат дао Савјет за имплементацију мира – омогућавање прихватљивог и одрживог рјешења за питање државне имовине и имовине одбрамбених структура, окончање имплементације Коначне арбитражне одлуке за Брчко, осигурање фискалне одрживости БиХ и надзор над успоставом владавине закона.

Само у посљедњих шест мјесеци неколико пута показала се потреба за оваквом улогом ОНР-а.

У марту, када је оспорено именовање владе у Федерацији, био сам приморан да интервенишем како би минимални ниво правне сигурности био успостављен. Да ОНР није био присутан и у функцији, могли смо завршити са двије владе у Федерацији и обје би тврдиле да су легитимне.

У јануару сам суспендовао примјену закона којим су власти РС покушале да донесу **једнострану** одлуку о питању државне имовине – корак који би онемогућио постизање консензуса о овом питању.

Данас се споразум из Дејтона и Париза суочава са значајним изазовом због одлуке Републике Српске да одржи референдум чији је циљ потирање резултата 15 година рада на спровођењу мира и изградњи државе и ограничавање способности државе да се бори против организованог криминала и ратних злочинаца.

Ово су само три случаја у којима је домаћи политички систем – било због процедуралне нефункционалности (која ће се у одговарајућем моменту морати ријешити уставним промјенама), или због политичких махинација – добио негативне резултате који се, за сада, могу исправити само кроз дјеловање вањског ауторитета, а у овом случају тај ауторитет је високи представник.

Обављајући своје кључне задатке енергично, ОНР може да осигура да нова канцеларија ЕУ може да ради свој посао у окружењу које је институционално и уставно сигурно, и да ово окружење – кроз успјешно спровођење реформи којима ће се заокружити Дејтонски споразум – буде све више спремно за огроман корпус законодавства који са собом доноси интеграција у ЕУ.

Огромно проевропско тијело

Раније сам споменуо да су домаће политичке снаге, када одлуче да раде у оквиру послеријатног споразума на конструктиван начин, у стању да постигну значајан напредак.

Огроман је број људи у земљи који су у потпуности определијељени за евро–атлантске интеграције, људи који су итекако спремни да пригрле политику инклузивности и консензуса какву води ЕУ, људи који су крајње фрустрирани опструкцијама које су зауставиле напредак.

То је важно имати на уму – јер у Босни и Херцеговини не

покушавамо да наметнемо стране вриједности људима који их у ствари не желе.

Говоримо о четири милиона грађана који разумију европске вриједности, који желе да буду дио европске породице и који су вољни и способни да дају позитиван, јединствен допринос када постану дио ЕУ.

Радимо са четири милиона грађана који разумију европске вриједности, који желе да буду дио европске породице, и који су спремни и способни да дају позитиван и јединствен допринос када остваре чланство у ЕУ.

Због специфичних историјских разлога, ових четири милиона грађана налазе се у политичком систему које је пун аномалија и који ће се морати промијенити прије окончања евро–атлантског пута БиХ.

Да би се ово остварило, међународна заједница мора да ради конструктивно и креативно са *грађанима* БиХ. Постоји јаз између политике засноване на етничкој припадности и грађански оријентисане политике. Заиста не постоји разлог због којег би Европска унија требало да фаворизује првопоменућу политику када је њен властити успјех изграђен изричито на грађански оријентисаној политици.

Један од најподстицајнијих пројеката у који сам био укључен у својству специјалног представника ЕУ је Програм комуницирања с јавношћу који настоји да креира јавни форум за разговор о питањима која се тичу ЕУ, те на овај начин промовише заговарање ЕУ међу различитим актерима цивилног друштва. Кроз медијске активности (укључујући и интерактивни web site) и јавне састанке који окупљају грађанске групе и креаторе политика били смо у могућности да укључимо широки узорак актера у процесу интеграције у ЕУ.

Заједничка тема догађања у склопу овог програма јесте изражавање континуираних захтјева јавности за бржом евро–атлантском интеграцијом.

Кредо међународне заједнице је да ће Босна и Херцеговина остварити напредак само уколико њени локални политички актери изнађу вољу да постигну компромисне споразуме и креирају заједничко гледиште о будућности земље.

Помоћи свим локалним актерима

Један дио овога ће укључивати уставне промјене. Посљедњих година видјели смо врло очигледне доказе систематских недостатака у уставном поретку који превазилазе питања људских права покренутих у случајевима пред Европским судом за људска права и иду до основних питања функционалности.

Систем је изложен злоупотреби од стране његових противника. На примјер, у периоду након избора видјели смо како један кантон може да блокира имплементацију изборних резултата на ентитетском нивоу једноставно одбијањем да пошаље делегате у Парламент Федерације, и ово је аутоматски спријечило формирање власти на нивоу Федерације и на државном нивоу.

Како би функционисала – те како би ушла у Европску унију – Босна и Херцеговина мора пажљиво да испита, те направи измјене свог Дејтонског устава. Искуство посљедње двије деценије показује да је позитивна промјена вјероватнија уколико међународна заједница помаже и даје подршку овом процесу, те осигурава да процес не постане талац професионалне мањине. То значи помоћи свим локалним актерима, не само политичкој елити, да би се ово остварило.

Прилика за ЕУ

Сада постоји широко распрострањено схватање унутар Европске уније да се Босна и Херцеговина **не може третирати као типична земља у процесу проширења**. Она представља врло специфичне изазове – и данас, уз кораке које сам управо споменуо, рјешавамо ове изазове.

Оно што мислим да је понекад мање добро схваћено јесте

чињеница да ова земља такође представља огромну прилику за Европску унију. Пред нама имамо изглед за велики успјех спољне политике ЕУ који ће донијети користи грађанима ЕУ као и грађанима БиХ.

Ако постоје валидни аргументи за проактиван ангажман у разним дијеловима Медитерана и Африке, онда постоје једнако чврсти разлози да се наше дугогодишње инвестиције у југоисточној Европи успјешно остваре.

Као што сам рекао, ојачано присуство ЕУ, која ће радити уз сталан и снажан ангажман међународне заједнице путем ОНР-а, може получити успјех у Босни и Херцеговини – а тај успјех ће претворити изазов у значајну предност.

То може бити прво достигнуће Службе за спољне послове.

Није ми намјера да умањим потешкоће. Јасно је да је у садашњој ситуацији Босна и Херцеговина далеко од оног мјеста на којем би ми или грађани те земље жељели да буде. Не само да нема владу готово седам мјесеци након општих избора, него није ни именовала нову делегацију у Парламентарну скупштину Савјета Европе, а то значи да не може да учествује у раду ове скупштине.

Земља која не може дати допринос расправама Савјета Европе очито још увијек није спремна да учествује у расправама унутар ЕУ.

Јасно је да је дужност домаћих политичара да почну истински да дјелују у интересу грађана, да брзо формирају власт на државном нивоу и да почну да спроводе дуго очекиване реформе, неопходне да се БиХ врати на пут евро–атлантских интеграција. Међународна заједница је спремна да помогне у овом процесу. Садашња реорганизација ОНР-а и Канцеларије ЕУ – при чему свака канцеларија има своја јасна подручја дјеловања и ресурсе неопходне за обављање својих активности – осигураће ефикасну међународну подршку. То ће отворити могућности за успјех – за Европску унију и међународну заједницу, те за грађане Босне и

Херцеговине и грађане Европе.

Хвала.